

MIJN PA IS NOOIT ALLEEN

Jan van Mersbergen

Mijn pa is nooit
alleen

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2022

© Jan van Mersbergen, 2022
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2022
Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam
Omslagbeeld: Merel Corduwener
Auteursfoto: Jan Willem Kaldenbach
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 5937 5
ISBN 978 90 488 5938 2 (e-book)
NUR 300, 320

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Durven bang te zijn

In het voorjaar van 2019 bezocht ik Rocamadour, waar de monnik Sint-Amadour in totale afzondering had geleefd. In de twaalfde eeuw werden de intacte overblijfselen van de monnik in een tombe in de bergwand gevonden. Dat was honderden jaren na zijn dood. Een wonder.

Na de ontdekking van het lichaam veranderde de nederzetting onder aan de rots waar hij gevonden werd in een bedevaartsoord. Het stadje vond zijn heilige. Het kleine plaatsje is nu, na Lourdes, het meest bezochte bedevaartsoord van Frankrijk. De rots staat er nog, het verhaal leeft.

Toen we de trappen van Rocamadour beklommen – we waren met twee samengestelde gezinnen op vakantie, in totaal acht mensen – dacht ik aan Jozef van den Berg, de poppenspeler die in 1991 besloot in afzondering te leven, niet in een grot maar in een fietsenstalling.

Het is een bekend verhaal. Het was een roeping. Van God. Hij moest er gehoor aan geven. Hij verliet zijn huis, werk, vrouw en kinderen, vertrok op de fiets. Maar in het volgende dorp, Neerijnen, kreeg hij een lekke band. Hij betrok de fietsenstalling van het gemeentehuis en woont nu al dertig jaar in dat dorp, tegenwoordig in een klein schuurtje bij mensen in de tuin.

De fietsenstalling en het schuurtje van Jozef staan in hetzelfde rivierengebied waar ik opgroeide, dertig kilometer stroomafwaarts.

Toen ik zes jaar oud was, kochten mijn ouders een stuk grond in de polder. Ze waren er bij toeval langsgefietst. Een hectare grond tussen de Merwede, de Afgedamde en de Bergsche Maas. Een eigen stuk populierenbos, waar ik in mijn jeugd iedere zaterdag en zondag mee naartoe ging. Dat deed ik tot mijn vijftiende, toen ik mijn week zo dichtmetselde, met een krantenwijk, school, voetbal en uitgaan, dat ik simpelweg geen tijd meer had er nog te komen.

Het hout van de populieren werd geteeld voor klompen. De bomen staan in rechte rijen, allemaal even ver uit elkaar.

Mijn pa maakte er een moestuin, hield een paar boerdierdieren, wilde variatie aanbrengen tussen de bomen en andere beplanting, maakte een houtwal. Hij groef een sloot door het land, met middenin een plas water die na een jaar volledig bedekt was met kroos. Hij bouwde bruggetjes. In multomappen noteerde hij wat hij maakte, wat hij deed.

Hij vormde het stuk land om tot zijn paradijs.

Een monnik op een rots in Frankrijk, een poppenspeler in een fietsenstalling, mijn pa op zijn land; alle drie kozen ze ooit voor afzondering, en dat is precies wat ik al schrijvende wil onderzoeken.

Schrijven staat bekend als een eenzaam beroep, maar als ik mijn schrijftafel verlaat doe ik werkelijk alles in sociale context. Mijn gezin, de scholen van de kinderen, de burens, grote aspecten van mijn werk zoals redactie, het organiseren van literaire avonden, het geven van lezingen

en workshops, het samenstellen van projecten, het aflopen van boekpresentaties en andere borrels, de avonden in mijn vaste café, de voetbalclub, de carnavalsvereniging. Zelfs visen doe ik samen met een vriend.

Van mensen die ervoor kiezen ergens ver van andere mensen te leven, begrijp ik helemaal niets en toch fascineert hun keuze me. Daarom ga ik in dit boek op zoek naar verschillende kluizenaars.

Het motief voor dit onderzoek kan ook anders geformuleerd worden: misschien ben ik juist gefascineerd door kluizenaars omdat ik zelf bang ben alleen te zijn.

Als ik mijn zoektocht begin, probeer ik de titel te achterhalen van een boek over Robinson Crusoë, dat vroeger bij ons thuis in de kast stond. Ook wie de schrijver was herinner ik me niet meer.

Als mijn pa niet op een naam kan komen, zegt hij: ‘Zeg het eens gauw.’

Ik denk aan Robinson Crusoë, omdat hij er niet zelf voor koos alleen op een eiland te zitten.

Twee jaar later, als dit boek bijna af is, rij ik weer door Frankrijk. Met twee samengestelde gezinnen op vakantie in de herfst. Niet alleen. We rijden over de A20 en passeren Rocamadour op hemelsbreed nog geen tien kilometer. Op de radio klinkt een liedje:

Want de allermooiste bloemen
groeien vlak langs het ravijn
En om die te kunnen plukken
moet je durven bang te zijn

Ik herken de stemmen maar kan niet op de naam komen
van het duo dat zingt over het ravijn.

Zeg het eens gauw.

Durven bang te zijn, dat moet ik onthouden. Het is een
liedje van Veldhuis en Kemper.

Maar eerst Jozef.

Een drukbezocht kluizenaar

Aan het begin van de coronacrisis, in 2020, zit Floortje Dessing bij Jozef in de tuin. Het programma van Dessing heette eerst *Floortje Naar Het Einde Van De Wereld*. Nu heet het *Floortje Blijft Hier*.

Een kort item, dat op het eerste gezicht over Jozef gaat, maar vooral een portret van Floortje Dessing zelf is. Haar verbazing en bewondering komen beter in beeld dan zijn motieven.

‘Het leek Floortje mooi om in deze barre tijden de tijdgeest van nu te voorzien van optimisme en inspiratie.’

Jozef herhaalt op tv zijn verhaal: de roeping, het vertrek van zijn thuis, zijn kluizenaarsbestaan in de fietsenstalling en uiteindelijk het schuurtje. Floortje Dessing zegt: ‘Wat bijzonder om hier te zijn.’

Als je achter op het land van mijn ouders naast de zelf gemetselde kapel aan de sloot gaat staan, kun je mijn vaders geboortedorp zien liggen: Babyloniënbroek.

Het dorp bestaat uit één lange straat die opgedeeld is in twee stukken: de Hill en Broek. De boerderij waar mijn vader opgroeide en die later door mijn oom werd overgenomen en nu door de dochter van mijn neef gerund wordt, staat in Broek.

In Babyloniënbroek wonen 425 mensen. In Rocamadour
614.

In Jozefs voorstelling *Moeke en de dwaas* zegt Mevrouw de Heks: ‘Wie zijn familie vergeet, vergeet zichzelf.’

De voorstelling is uit 1980. Vlak na de reprise van de voorstelling in 1989 stopte hij met het maken van theater. In de zomer van 1991 fietste hij weg. Ik kan de weg volgen naar zijn bestemming, ik kan ook de weg terug volgen, naar wat hij achtergelaten heeft.

Als ik op het land van mijn ouders op bezoek ben, een paar keer per jaar, ga ik op een stoel zitten. Ik doe niks. Andere bezoekers – inmiddels komen er veel bezoekers, het land is opengegooid voor publiek – bekijken de grote tuin, de bloeiende fruitbomen, de hooikap en de kapel, en benoemen vaak direct wat ze denken: wat een paradijsje.

In mijn jeugd hielp ik ieder weekend mee in dat paradijsje: aardappels rooien, bramen plukken, hokken metselen, bomen omzagen, andere bomen planten, sloten baggeren, hooien.

In het paradijs moet hard gewerkt worden.

Jozef heeft bij zijn schuurtje een kapel.

In mijn eerste vijf romans komen geen vaderfiguren voor.

Mijn ouders wonen niet op het land, maar in een rijtjeshuis in het dorp – nog steeds. Daar had ik mijn kamer, mijn bureau, daar keek ik tv. Daar was ik thuis. Zodra ik de polder in fietste om naar de moestuin en de schapen en de kippen te gaan, of naar het Bos, zoals mijn ouders het noemden, voelde ik me alleen. Ik vond de polder altijd

erg mooi, maar meteen als ik het dorp verliet, miste ik de mensen.

Een dochter van Jozef is theatermaker. Haar achternaam heeft ze behouden.

Toen haar vader vertrok was ze vijftien en zei ze: 'Maar dat gaat zomaar niet.'

Dat heb ik uit een oude bron, uit de krant.

Voor dit boek benaderde ik haar. Ze heeft nooit gereageerd.

Het brengt me tot de vraag of ik een zelfgekozen kluisenaar eigenlijk wel moet opzoeken. Zijn dochter wil niet praten over haar verdwenen vader. Zelf voel ik bijzonder veel weerstand om met haar vader te gaan praten.

Mijn ouders kochten samen het land. Toch denk ik dat het vooral een idee van mijn pa was. Zijn roeping.

Heel vaak heb ik me afgevraagd wat er gebeurd zou zijn als mijn vader net als Jozef was weggegaan en had gekozen voor zijn eigen eenzaamheid. Mijn moeder had dan waarschijnlijk niet vijfenveertig jaar op een stuk land in de polder gewerkt. Mijn kinderen hadden misschien twee oma's gehad die eens per maand oppastten, zoals mijn schoonmoeder deed toen onze zoon nog niet naar school ging. Mijn moeder had tijd gehad om naar de voetbal- en turnwedstrijden van haar kleinkinderen te komen kijken.

In Neerijnen, niet ver van de schuur van Jozef, staat een ooievaarsnest waar een paartje zit. Samen.

Ooievaars zijn niet hun hele leven lang trouw aan elkaar. Toch is vrijwel ieder jaar hetzelfde paar op hetzelfde nest te vinden. Ooievaars zijn trouw aan dat nest.

Mijn ouders zitten nog steeds samen op dat stuk land.

Mijn tweelingbroer en ik hebben ons ontworsteld aan dat leven. Dat was de bedoeling, we kregen alle vrijheid. We mochten weg, gaan studeren, kiezen voor een eigen leven. Altijd zijn we daarin gesteund. Omgekeerd speelt dat mijn vaders project altijd zijn project is geweest, zelfs nu hij richting de tachtig gaat. Zijn kinderen hebben daar geen invloed op.

Zorgen heb ik wel. Zo schoot er eens een touw los bij het omzagen van een boom. Mijn vader moest van de ladder springen, mijn moeder kreeg de ladder op haar hoofd. Op dat moment waren ze respectievelijk zesenzeventig en drieenzeventig.

Mijn moeder had een gat in haar hoofd. Het was weekend. Ze moest de wond laten hechten bij een dokter een dorpje verderop, die op dat moment weekenddienst had.

Ze belde me op, vertelde wat er gebeurd was. ‘Het was niet zo hoog,’ zei ze. ‘Hij kon er makkelijk afspringen.’

Ik zei: ‘Hij breekt nog een keer zijn heup.’

‘Dat valt wel mee, we letten wel op.’

De kluizenaar in Rocamadour zat op zijn rots. Daar had de monnik zijn nest. Hij was alleen. Hij werd gevonden in zijn tombe.

Over Sint-Amadour doen veel uiteenlopende verhalen de ronde. Volgens een legende was hij een leerling van Jezus. Ook wordt hij vereenzelvd met Zacheüs, de hoofdtolheffer. Om erachter te komen wat voor iemand Jezus was, klom Zacheüs in een vijgenboom, als uitkijkpost. Toen Jezus daar passeerde vroeg hij de tollenaar uit de boom te komen en ook of hij bij hem kon verblijven. Zacheüs begreep dat zijn eigen wantrouwen hem de boom

in had gedreven. Hij verdeelde zijn bezit onder de mensen en vertrok naar het westen, naar Frankrijk.

Ik weet niet wie Sint-Amadour achterliet. Ik weet niet of iemand zich zorgen over hem maakte. Of iemand hem miste. Het verhaal gaat dat hij na zijn vertrek alleen was. Niemand keek naar hem om. Dat is zielig, maar hij werd postuum beroemd. Een heilige. Rocamadour werd een bedevaartsoord.

De plaats die Sint-Amadour achtergelaten heeft is onbekend.

Mijn ouders kwamen nooit bij mijn voetbalwedstrijden kijken. Eén keer heb ik ze meegenomen naar een turnwedstrijd van mijn dochter. Ze zouden die zondag in Amsterdam bij ons op bezoek komen en precies die dag was de wedstrijd. Dat was een kans. Mijn dochter turnde al jaren wedstrijden, mijn ouders maakten nooit het plan eens te gaan kijken. Ik ken de reden daarvoor niet. Misschien dachten ze dat zo'n wedstrijd niks voor hen was. Misschien zagen ze op tegen de reis of de onbekende plek, tegen de sfeer in zo'n turnhal. Misschien hadden ze er gewoon geen tijd voor.

Die zondag regelde ik vervoer, toegangskaartjes, koekjes en wat te drinken. Mijn ouders vonden het geweldig hun kleindochter te zien turnen, op de balk, op de vloer. Ze won die dag ook nog de eerste prijs.

Na de wedstrijd gingen pa en ma weer terug naar Brabant, met de trein en de bus, om 's avonds op het land nog iets te doen: schapen verzorgen, even rondkijken, zien of alles in orde is.

In *Papillon*, een schitterend autobiografisch boek van

Henri Charrière, verblijven de schrijver en Louis Dega op een eiland dat dient als gevangenis. Ze kunnen er niet af. De zee is te ruw en er zwemmen haaien.

Het boek is verfilmd. Henri Charrière wordt gespeeld door Steve McQueen. Hij heeft een grote tattoo van een vlinder op zijn borst – vandaar zijn bijnaam Papillon. Charrière wil maar één ding: leven in vrijheid. Daar doet hij alles voor.

Dustin Hoffman speelt zijn tegenpool, Dega, die kiest voor de vertrouwde veiligheid en beslotenheid van het eiland waar hij in de laatste fase van zijn leven een rustig bestaan heeft opgebouwd, met een moestuin, kippen en een paar varkentjes waarvan er een Freddy heet.

Als ze op de rotsen aan zee staan en Papillon met een eigengemaakt vlot van kussens zijn ontsnapingsplan vertelt, zegt Dega: ‘It seems so desperate.’

Papillon knikt en zegt: ‘Yeah.’

Durven bang te zijn.

Dega is bang. Hij vraagt Charrière de sprong in zee niet te wagen. Papillons grootste angst is gevangenschap. Na een even ontroerende als onhandige omhelzing springt Papillon zijn vrijheid tegemoet.

Grond kopen en daar gaan hobbyen, dat kan vrijheid betekenen, de wens vrij te zijn, maar het kan ook een vrijwillige gevangenschap betekenen. In ieder geval moet je durven eraan te beginnen.

Mijn pa heeft de ruimte op zijn helemaal zelf ingerichte stuk grond. Ruim een hectare, dan ben je een grootgrondbezitter, gezien vanuit Amsterdam, waar een tuin van veertig vierkante meter al een luxe is.

Een hectare is honderd bij honderd meter. Zijn land is tweehonderd bij vijftig meter.

In Neerijnen leeft een man die juist geen land meer heeft, geen tuin, geen huis, geen gezin – alleen een schuur-tje en een kapel.

Eigenlijk wil ik van hem weten of hij zijn thuis mist.

Natuurlijk, ik kan de trein pakken naar Zaltbommel, en daar een ov-fiets uit de stalling halen en de rivier terug oversteken, om in Neerijnen aan te kloppen bij het huis waar Jozef in de tuin woont, maar dat wil ik niet.

Het is niet dat ik tegen de reis opzie, ik vind het alleen gênant een man op te zoeken en met vragen te bestoken terwijl hij ervoor gekozen heeft zich af te zonderen.

Het voelt als het letterlijk herhalen van de vragen die anderen hem al vaak voorgelegd hebben, toen zij hem bezochten. Ik kan de vragen van Floortje Dessing herhalen, Jozef zal zijn antwoorden herhalen.

Ik kan de trein pakken, ik kan de trein niet pakken.

Het maakt geen verschil. Ik zal zoeken in het materiaal dat er is. Dan kan ik inzoomen op mijn eigen verhaal, dat onbekender is – ook voor mezelf.

In een film van de gemeente Neerijnen uit 2015, die de sjeuïge titel *Gemeente Neerijnen Beroepsproduct* kreeg, zegt Jozef, als de kerk in beeld komt: ‘In eerste instantie schrik ik altijd een beetje. Ik woon in een heel klein huisje, ik ben een heel klein mannetje. En ik ben bang dat de mens langzaam maar zeker wordt meegezogen in groter, groter, groter. En dat we uiteindelijk, langzaam maar zeker, daaraan ten onder gaan. De maat van de mens. De schoffel waarmee je vroeger de slakropjes schoffelde, die is er al

bijna niet meer. Dat wordt door hele grote machines gedaan.’

‘Het kleine van Neerijnen verdwijnt,’ vult de interviewer aan, die vooral aan zijn eigen dorpje denkt, maar Jozef maakt het juist groter: ‘Het kleine, het tedere, het lieve, het zachte, de zachte stap van de mens, de zachte blik, het wat dichtbij, elkaar, fijn, wij, dat wordt langzaam maar zeker opgegeven door iets wat ons gaat besturen van bovenaf...’

Deze zin is poëzie.

Het kleine, het tedere, het lieve, het zachte,
de zachte stap van de mens,
de zachte blik,
het wat dichtbij,
elkaar,
fijn,
wij,
dat wordt langzaam maar zeker opgegeven –

Het vervolg past daarentegen eerder in complotdenken dan in poëzie, dus daar heb ik de zin maar afgebroken.

Dit is hoe Jozef verdergaat: ‘... wat ons helemaal niet meer kent, wat onze naam niet meer weet, wel een nummer. We krijgen een nummer, allemaal nummers, nummers, nummers.’

Dat zijn gedachten die mijn pa in de jaren zeventig van de vorige eeuw ook had. Angst voor automatisering, computers, enen en nullen, regelingen bij overheden, afstand tussen mensen. Nummers. Volgens mijn vader staat dat ver af van een eenvoudig zelfvoorzienend boerenbestaan,

waarin er groei is en neergang, seizoenen, leven en dood. Hij schoffelt nog steeds zijn slakropjes.

Het fijne aan mijn stamcafé in De Negen Straatjes in Amsterdam is dat de barmensen mijn naam kennen. Ik hoef niks te zeggen. Ik ga zitten en bestel wat te drinken. De bon met mijn naam erop staat al klaar in de kassa. Geautomatiseerd, een nummer. Prima.

In de film worden meer problemen van de gemeente Neerijnen besproken, maar Jozef had het helemaal niet over die lokale problemen, hij had het over de mens. Hij wordt opgevoerd als een orakel.

‘Je kunt het licht alleen maar begrijpen vanuit het licht.’

Dat soort uitspraken heb ik nodig.

Jozef kwam op tv, in een soort stal. Die plek paste bij zijn naam, maar de kribbe stond ergens anders. Zijn vrouw en kinderen bleven achter bij de kribbe.

Jozef is geboren op 22 augustus 1949. Op 24 juni 1991 vertrok hij. Toen was hij eenenveertig.

Op 1 januari 2012 ging ik weg bij mijn eerste gezin. Ik werd dat jaar eenenveertig. Ik vertrok met de fiets, op de eerste dag van het jaar. Ik had geen huis meer, woonde twee maanden bij een vriend (veel dank nogmaals, Jan) en het kostte me uiteindelijk een paar jaar mijn gezin weer terug te krijgen.

Mijn oudste twee kinderen uit dat gezin wonen sinds maart 2018 volledig bij mij. Over mijn Maria zal ik het niet hebben, ik heb al een boek over haar geschreven. Waar het me om gaat: ik ben geen Jozef.

Hij vertrok op de fiets, volgde Gods roeping, was van plan de wereld in te trekken, maar kreeg een leuke band in

het eerstvolgende dorp, en daar is hij in een fietsenstalling gaan wonen. Dat is het verhaal van Jozef: een leuke band.

Mijn vader heeft wel een rijbewijs, gehaald tijdens zijn dienstplicht ergens begin jaren zestig. Maar hij heeft nooit een auto in bezit gehad, altijd gefietst.

Een leuke band was in ons gezin stress. Op vakantie gingen we altijd met de fiets Nederland in, Drenthe of Limburg of de Achterhoek, en altijd lag er wel ergens glas op de weg. De voorste riep dan: 'GLAS!' De volgers konden uitwijken.

Op mijn twaalfde, toen ik in Gorinchem naar de middelbare school ging, kon ik zelfstandig een band plakken, een buitenband herstellen en banden vervangen, inclusief velglint.

Standaard had ik een rood-witgeblokt doosje met bandenplakspullen in mijn schooltas, en in die tijd waren degelijke fietsen nog voorzien van een pompje. Bandenlichters, plakkertjes, schuurpapier, een tube plaksel, een paar ventieltjes, een paar buisjes.

Alles om thuis te kunnen komen.

Ik ga een monument oprichten voor een man die zich terugtrok uit het publieke leven, om als kluizenaar een even publiek leven te leiden. Tegelijk wil ik mijn pa leren kennen, die zich terugtrok uit het dorpse leven, om in de polder helemaal zelf iets op te bouwen wat misschien publiek kon worden.

Mijn ouders kregen zelden bezoek.

De ex-poppenspeler kreeg als kluizenaar niet alleen Floortje Dessing over de vloer, hij krijgt iedere dag meer bezoek dan jij en ik krijgen. Hij is een drukbezocht klui-

zenaar. Neerijnen is het Rocamadour aan de Waal, met Jozef als een nog levende heilige in zijn eigen kleine tombe.

Het voordeel: Jozef heeft zoveel bezoek gekregen, ook van de schrijvende pers, radio en tv, dat er voldoende materiaal is een beeld van de man te schetsen zonder hem zelf te bezoeken.

Ik bestel het boek dat Francis Jonckheere over Jozef schreef, dat staat vast vol met bruikbare uitspraken.

Mijn pa verliet nooit zijn gezin, zijn gezin verliet hem. Zijn twee kinderen gingen het huis uit. Een normale gang van zaken. Mijn pa gaf ons de kans weg te gaan, zodat we steeds weer terug kunnen keren.

Het ongrijpbare licht

Op een ochtend zoek ik in de werkkamer van mijn pa naar informatie. Zoals gezegd: dagelijks hield hij bij wat hij deed op zijn land, en nog steeds.

Eerder die maand heb ik mijn pa aan de telefoon. Hij of mijn ma belt iedere zondagochtend. Ik zeg hem dat ik die aantekeningen misschien kan gebruiken voor een nieuw boek. Ik kan er foto's van maken.

'Dat is goed,' zegt hij.

Die ochtend in zijn werkkamer lees ik nog niks. Wel nies ik me een ongeluk. Ik heb de zwaarste vorm van stof-allergie. De mappen zijn stoffig. De kasten zijn stoffig. Ik doe mijn oogdruppels in. De rij mappen staat onder in de kast: 1977, het eerste jaar, tot 2008 achter twee kastdeurtjes, daarboven op een plank de recentere jaren. Ik trek een map uit de kast, sla hem op een willekeurige plek open, maak een foto van de logboekpagina en pak een volgende map, een of twee of drie jaar later.

Twaalf foto's maak ik, met mijn telefoon. Dan doe ik weer oogdruppels in. Ik heb het warm. Ik moet die kamer uit. Ik ga naar buiten.

Terug in Amsterdam stuur ik de foto's naar mijn mail-account, zodat ik ze op mijn laptop kan openen, vergroten

en lezen. Ik weet al wat er staat. Ik weet dat het beschrijvingen zijn van wat er op die dag gebeurd is, en op die dag, en op die dag, jaren later. Schapen voeren, bosjes afzetten, sloten uitbaggeren. Werk.

Ik begin met relatief recente aantekeningen uit 2017, en tot mijn verrassing kom ik mezelf tegen: *Jan en z'n ploeg zullen onderhand weer terug zijn. We horen het straks wel.*

Die zinnnetjes zal ik cursief afdrukken, het handschrift van mijn pa is ook cursief.

Ik zoek de datum op in mijn agenda. Dat weekend was ik met mijn vrienden in Grenoble, om daar te voetballen tegen een bevriend Frans team dat we leerden kennen in Hyères, aan de zuidkust.

Het doet me goed dat te lezen. In kleine stukjes noteert mijn pa niet alleen wat hij in het Bos doet, zijn familie heeft ook een plekje.

Jan en zijn ploeg. Wat ik schreef over dat ik alles doe in sociale context blijkt zelfs hier.

Doet me echt goed.

Jozefs dochter was vijftien toen haar vader wegging. Toen ik vijftien was, zag ik een show van haar vader. Het enige wat ik me van die voorstelling herinner is een prattende portemonnee, die erg gierig was.

Ik woonde in een dorp, zat in het derde of vierde jaar op school in de grote stad aan de andere kant van de Merwede. Ik wilde weg uit de polder. Vlak bij school woonde een vriend die muziek maakte, hij speelde basgitaar in een bandje. Ik wilde ook iets maken, geen stuk land inrichten. Ik wilde iets anders laten zien, maar ik kon geen muziekinstrument spelen, ik stotterde, bracht

kranten rond. Ik was een boertje uit de polder.

Een leraar maatschappijleer of geschiedenis, dat weet ik niet meer precies, vroeg aan iedereen in de klas: ‘Wat wil je later worden?’

Ik zei: ‘Journalist.’

Gelukkig ben ik dat niet geworden. Het rondbrengen van de krant is het meest bevredigende en eervolle baantje dat ik in dienst van de krant heb gehad. Redacties, katernen, boekenbijlagen: ik heb ervoor geschreven, maar het opportunisme, de tunnelvisie en het benepene die ik daar tegenkwam, waren nog erger dan in de polder die ik wilde ontvluchten.

Na die show van Jozef, in de schouwburg van Gorinchem, sloot ik me aan bij het schoolcabaret, de enige toneelgroep die midden jaren tachtig voor mij bereikbaar was. Ik overwon het stotteren, maar ontdekte ook dat ik geen acteur ben. Anderen konden veel beter spelen, natuurlijker, soepeler, meer fysiek, met meer lef. Een aantal mensen uit die tijd werkt nog steeds als acteur of regisseur.

Ik leerde waar mijn kracht lag: iets verzinnen.

Dat was niet alleen toegespitst op schrijven. Dat kwam later. Op een gegeven moment kreeg de school een dependance. Het was een groot nieuw gebouw met een bijzonder verwarmingssysteem. Warme lucht die overdag opgewekt werd in de klaslokalen werd ’s nachts in een groot rad op het dak opgeslagen en de volgende ochtend als verwarming teruggevoerd naar de lokalen. Het gebouw had geen cv en er waren geen radiatoren.

Ieder jaar bij het afscheid van de eindexamenleerlingen moest er een passend cadeau komen, een aandenken voor

aan de muur. Meestal een groot plakkaat of een poster met alle namen erop. Mijn idee dat jaar was: een enorme gele radiator met alle namen erop. Het werd uitgevoerd en de radiator hangt nog steeds in de school.

Op die manier linkjes leggen, verzinnen en tevens organiseren, lag me beter dan acteren. Dus na de middelbare school wilde ik niet naar de toneelschool, maar wel een opleiding om wellicht achter de schermen te gaan werken in het theater. Die opleiding vond ik in Diemen, en op mijn negentiende verhuisde ik naar Amsterdam.

Mijn weg naar de kunsten in Amsterdam begon op mijn vijftiende met de pratende portemonnee van Jozef, die in het eerste jaar van mijn studie in een fietsenstalling ging wonen, vierentwintig kilometer van mijn middelbare school.

Op tv zag ik een documentaire over Merlijn Kamerling, die tien jaar geleden zijn vader Antonie verloor. Zo werd het steeds genoemd: hij verloor zijn vader. Moeilijk dat zo te horen. Kamerling koos er zelf voor. Hij was depressief. Hij pleegde zelfmoord. Geen moment werd er over die zelfmoord en de mogelijke achtergronden gesproken, wel over de zoon die nu op zijn eenentwintigste een boek had geschreven, toevallig precies tien jaar na die zelfmoord, in navolging van zijn moeder, die er al eerder een boek over had geschreven.

In de documentaire herhaalde de zoon een paar keer dat hij zich afgesloten had voor zijn vader, maar nu wilde hij hem wel leren kennen.

De zelfmoord van Antonie Kamerling is een van de drie oplossingen. De andere twee: weggaan bij je gezin en alleen zijn, of bij je gezin blijven.

Mijn pa bleef, en bouwde iets op, voor zichzelf. Iets om na te laten.

Ik wil mijn vader leren kennen. Begrijpen waarom hij een stuk grond kocht om daar te gaan hobbyen. Het eindeloze planten en laten groeien en snoeien. Het uitbaggeren van een sloot waarin een gigantische hoeveelheid herfstblad zich als zwarte drek heeft ophoopt, zodat niet de complete polder dichtslibt.

Ik ben altijd heel boos op mensen die zelfmoord plegen. Het is persoonlijk, maar ik vind het een waardeloze keuze, weglopen voor alles. Voor je gezin, voor verantwoordelijkheid, voor dienstbaar zijn, voor groei, voor jezelf.

Het is weglopen voor de natuur.

Niets op het land van mijn pa pleegt zelfmoord. Alles groeit, en hij is de herder die ervoor moet zorgen dat het geen jungle wordt. Dat het een paradijsje is, zoals veel bezoekers zeggen.

Die bezoekers zijn belangrijk. Het opengooien van de poort na veertig jaar is belangrijk, want dat is wat er gebeurde. Het laten zien wat je gemaakt hebt is belangrijk. Dat is mijn vader. Hier kom ik op terug.

Jozef van den Berg krijgt dagelijks bezoek. Dat is wellicht het lot van de zelfverkozen kluizenaar.

Hij wilde zijn eigen leven leiden, liet een volle schouwburg achter, verliet zijn gezin, en vervolgens ruiken mensen zijn verhaal, wordt hij een bekende kluizenaar in plaats van een bekende poppenspeler, weten de media hem herhaaldelijk te vinden, schrijft iemand een boek over hem.

Sint-Amadour ging niet op zijn rots wonen om een bedevaartsoord te stichten. Forrest Gump ging een stukje

rennen en kreeg volgelingen. Robinson Crusoe spoelde aan en bouwde een paradijs op zijn eiland. Mijn pa wilde zelfvoorzienend zijn, een jarenzeventigideaal. Eigen groenten en aardappelen en fruit verbouwen. Eieren van zijn eigen kippen, wol van eigen schapen. Het is zwoegen, maar het kan.

Ik doe alles in sociale verbanden, maar schrijf een boek over kluizenaars.

Journalist Hizir Cengiz zocht Jozef op, en schreef een artikel over hem voor *De Correspondent*.

‘De witte fiets waar Jozef van den Berg op 24 juni 1991 op stapte en huis en haard verliet, heeft hij nog steeds. Inmiddels verroest, staat hij naast het zelfgebouwde vrijstaand keukentje in de tuin bij familie Hazelhoff, in Neerijnen.’

Er is een foto bij geplaatst van de fiets.

Die fiets zou ik wel in het echt willen zien. Met de leuke band.

Plakken. Zo vaak gedaan. Het gat vinden, de plakker erop, de binnenband weer op de velg, de buitenband weer op z'n plek, en dan oppompen. Even voelen aan de buitenband, even indrukken. Blijft-ie nu goed?

De paniek om een lekke band die ik van vroeger ken, zou lelijk afsteken tegen de rust van deze witte fiets. De foto laat zien dat de fiets inmiddels vergroeid is met de heg waar hij tegenaan staat.

De journalist weet Jozef tot een mooie uitspraak te brengen: ‘De grootste, moeilijkste afstand die een mens kan afleggen, is in feite de kleinste, zo'n twintig à dertig centimeter: van zijn hoofd naar het hart. Om die te overbruggen moet je loslaten, jezelf overgeven. Je moet bereid zijn het

weten van je hoofd in te ruilen voor het geloven van het hart. Als het hart gelooft, zal het hoofd weten dat het waar is, het hoofd gaat er ook in mee. Maar dat is het moeilijke, zoals de heilige Silouan het schrijft in zijn boek, want het hoofd is het instrument van de trotse mens. Het is eigenlijk heel eenvoudig. Als je met je verstand de Schepper wil kennen, zul je vast en zeker tot de conclusie komen dat God niet bestaat. Net als wanneer je met je handen het bestaan van licht wil bewijzen: je grijpt er altijd naast. Je zult dan zeggen: ik heb alles vastgepakt maar ik heb het licht niet kunnen pakken, dus het bestaat niet. Je moet licht ook niet met je handen pakken, maar met je ogen. En zo leer je God niet kennen via het verstand, maar via je hart.'

De weg van je hoofd naar het hart, kort maar moeilijk. Kun je die weg afleggen door te gaan hobbyen? Door schapen en kippen te houden, en in een moestuin groenten en fruit te telen?

De journalist heeft zijn werk secuur gedaan, want voor het schrijven van zijn stuk over Jozef heeft hij de biografie van Jonckheere erbij gepakt.

Dat boek valt morgen in de bus.

Cengiz haalt alvast een passage aan: '*Genoeg Gewacht* gaat over een acteur die in een theatertje zit te wachten op het stuk dat hij moet spelen, zijn script. En al wachtend op de schrijver begint hij het gesprek met de lichtman, en de lichtman geeft hem antwoord met het licht. Dat licht gaat hij volgen, en zo zoekt hij maar verder in het theatertje tot hij het script van het stuk vindt. En dan blijkt het stuk alles te bevatten wat hij tot dan heeft gezegd.'

Wederom het licht.